

**За задължението на съда да отмени служебно допуснатото
обезпечение при липса на доказателства за предявяване на иска
в определения от съда срок в светлината на тълкувателно дело
№6/2013 г. на Общото събрание на Гражданската и
Търговска колегии при Върховния касационен съд**

гл. ас. д-р Таяна Панайотова Градинарова

In the period since the entry into force of the current Civil Procedure Code (CPC) an extensive case law has accumulated on its application, including with respect to provisions that have introduced new institutes in the proceedings covered by the Code.

Unfortunately, in many cases this case law is controversial and necessitates the Supreme Court of Cassation (SCC) to align it through its interpretative powers under Art. 124, para. 1 of the Judicial System Act.

Regarding the injunctions for a future claim, the Bulgarian legislator through the provisions of Art. 390, para. 3 of the CPC has introduced two new rules for the court of the injunction: a maximum legal duration of the period for submission of the future claim of one month and the obligation of the court to revoke the granted injunction with own motion in the absence of evidence that the claim was submitted within the deadline determined by the court within the one month period.

The application of these new positions has entailed different opinions in the case law, including on the level of the Supreme Court of Cassation.

In many orders, held under the cassation proceedings for appellate orders under Art. 274, para. 3 of the CPC, the separate configurations of the SCC have held controversially on the issue:

“How it can be proven that a claim that has been granted an injunction has been submitted within the deadline determined by the court in the scenario under Art. 390, para. 3 in relation to para. 1 of the CPC.”

The issue is related to the duty of the court to revoke with own motion the granted injunction “if no evidence has been presented that a claim has been submitted within the prescribed deadline” that has been introduced with the regulation of the precautionary proceedings under the CPC in force from 01. 03. 2008.

The legislator has specified with a mandatory provision a new ground for the revocation of an injunction granted for a future claim, namely the lack of evidence that the claim has been submitted within the deadline set by the court in its order granting the injunction for which the claimant has been notified. Given the contestability of the order granting the injunction for the claim (Art. 396, para. 1 of the CPC) and the order for its revocation upon failure to submit the claim within the prescribed deadline (by reason of Art. 402, para. 2 of the CCP), conflicting case law exists on the application of the provision, according to which the courts have determined different obligations for the claimant, in whose favour the injunction for the future claim has been granted.

It is established that the existence of different case law decisions on the same procedural legal issue at the level of orders under Art. 274, para. 3 of the CPC held by different configurations of the SCC falls within the scope of the provision of Art. 292 of the CPC and is sufficient grounds for the initiation of proceedings for an interpretative ruling. Given this conflicting case law when deciding on the procedural issue, at the proposal of the vice-presidents and the chairs of the Civil and Commercial Divisions of the SCC, with disposition from 21. 05. 2013 on the grounds of Art. 128, para. 1 of the JSA the Chairman of the SCC has initiated interpretative case № 6/2013 of the General Assembly of the Civil and Commercial Divisions of the SCC. The subject of the interpretative case is several issues within the scope of the precautionary proceedings and the admissible injunctions that have been controversially resolved by the courts, with the decision still pending.

This report aims to discuss and comment on the sixth issue placed for interpretation to the supreme judges, as well as to express an opinion on the correct answer to said issue according to the author.

Key words: injunction for future claim, revocation of an injunction, inspection with own motion of the deadline for submission of future claim

ВЪВЕДЕНИЕ

В периода след влизане в сила на действащия Граждански процесуален кодекс (ГПК), в процеса на правоприлагането му се натрупа богата съдебна практика, включително и по отношение на разпоредби, които въведоха нови моменти в уредените в кодекса производства.

За съжаление, в доста от случаите тази практика е противоречива и поставя на вниманието на Върховния касационен съд (ВКС) необходимостта от уеднаквяването ѝ чрез тълкувателните му правомощия по чл. 124, ал. 1 от Закона

за съдебната власт.

При обезпечението на бъдещ иск, с разпоредбата на чл. 390, ал. 3 ГПК законодателят ни въведе две нови правила за съда по обезпечението: максимална законова продължителност на срока за предявяване на бъдещия иск – един месец, както и задължението на съда служебно да отмени допуснатото обезпечение при липса на доказателства за предявяване на иска в определения от съда в рамките на този един месец срок.

Приложението на тези нови положения породи различни становища в съдебната практика, включително и на ниво състави на Върховния касационен съд.

В редица определения, постановени в производството по обжалване на въззивни определения по чл. 274, ал. 3 ГПК, отделни състави на ВКС са се произнасяли противоречиво по въпроса:

„Как се доказва, че искът, по който е допуснато обезпечение, е предявен в определения от съда срок в хипотезата на чл. 390, ал. 3 във връзка с ал. 1 ГПК“.

Въпросът е свързан с въведеното с уредбата на обезпечителното производство от ГПК, в сила от 01.03.2008 г., задължение на съда служебно да отмени допуснатото обезпечение, „ако не бъдат представени доказателства за предявяването на иск в определения срок“.

Законодателят е определил изрично с императивна разпоредба ново основание за отмяна на допуснато обезпечение на бъдещ иск – липса на доказателства за спазване на срока за предявяването му, определен от съда в акта за допускане на обезпечението, за който молителят е уведомен. Предвид обжалваемостта както на определенията за допускане на обезпечение на иска

(чл. 396, ал. 1 ГПК), така и на определенията за отмяната му при непредявяване на иска в определения срок (по аргумент от чл. 402, ал. 2 ГПК), съществува противоречива съдебна практика по приложение на разпоредбата, с която съдилищата определят различни задължения за молителя, в полза на когото е допуснато обезпечение на бъдещия иск.

Както е известно, констатирането на различно разрешаване в практиката по един и същ процесуално - правен въпрос, на ниво определения по чл. 274, ал. 3 ГПК, постановени от различни състави на ВКС, попада в приложното поле на разпоредбата на чл. 292 ГПК и дава повод за инициране на производство по постановяване на тълкувателно решение¹⁵⁶. Предвид тази противоречива съдебна практика при произнасянето по процесуалния въпрос, по предложение на заместник-председателите и ръководители на Гражданската и Търговска колегии на ВКС, с разпореждане от 21.05.2013 г., на основание чл. 128, ал. 1 ЗСВ, председателят на ВКС е образувал тълкувателно дело № 6/2013 г. на Общото събрание на Гражданската и Търговска колегии на ВКС. Предмет на тълкувателното дело са няколко противоречиво разрешавани от съдилищата въпроси от обхвата на обезпечителното производство и допустимите обезпечителни мерки, произнасянето по които предстои.

Настоящият доклад има за цел да постави на дискусия и коментар шестия от поставените въпроси за тълкуване пред върховните съдии, доколкото за съжаление председателят на ВКС не е намерил за необходимо да изпрати предложението на заместник-председателите на ВКС и своето разпореждане за образуване на тълкувателното дело за становище до декана или ръководителя на катедра „Частноправни науки“ към Юридическия факултет на РУ „Ангел Кънчев“.

¹⁵⁶ Съгласно т. 2 от Тълкувателно решение на ОСГК и ОСТК на ВКС № 2/28. 09. 2011 г. по тълк. д. № 2/2010 г.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Шестият от поставените в предложението въпроси за тълкуване пред Общото събрание на съдиите от Гражданската и Търговска колегии на ВКС, гласи:

„Как се доказва, че е предявен искът в определения от съда срок в хипотезата на чл. 390, ал. 3 във връзка с ал. 1 ГПК“.

В обхвата на така формулирания въпрос се включват следните проблеми:

- По какъв начин се установява пред съда спазването на определения срок за предявяване на бъдещия иск в случаите на допуснато в полза на молителя обезпечение;

- Чия е тежестта на доказване предявяването на бъдещия иск в определения от съда срок при хипотезата на чл. 390, ал. 3 ГПК;

- Какви са пределите на служебната проверка от съда за спазването на определения от него срок, преди служебно да отмени допуснатото обезпечение;

- Прилагат ли се процесуалните преклузии, предвидени за въззивното производство в разпоредбата на чл. 266 ГПК, в образуваното въз основа на частната жалба на молителя производство за контрол върху определението за отмяна на обезпечението;

- Подлежи ли на отмяна допуснатото обезпечение, ако искът е бил предявен в определения от съда срок, но не са представени доказателства за това пред обезпечителния съд, а същите се представят пред въззивния съд в производството по частната жалба на молителя срещу определението за отмяна на обезпечението.

Поставеният на тълкуване от върховните съдии въпрос е от съществено значение за изясняване на действителното съдържание на служебното задължение на съда да отмени допуснатото обезпечение при липса на доказателства за предявяване на иска в посочения от съда в определения по допускане на обезпечението срок. Той е от значение и за изясняване на съдържанието на процесуалното задължение на молителя, в полза на когото е допуснато обезпечение на бъдещия иск, уредено в правилото на чл. 390, ал. 3, изр. 2-ро ГПК. По аргумент от противното от разпоредбата, която е предмет на тълкуване от върховните съдии в обхвата на този въпрос, при предявяване на иска и представяне на доказателства за това пред съда в срока, указан в определението, възниква правото на молителя в обезпечителното производство да запази правното действие на допуснатите обезпечителни мерки до приключване на исковото производство по разглеждане на предявения от него иск.

Тълкуването и изясняването му е в тясна връзка с изясняването на въпроса за началния момент на срока и за определяне на началния момент на пораждаване правомощието на съда, допуснал обезпечението, служебно да го отмени, ако не бъдат представени доказателства за спазване на срока за предявяване на бъдещия иск от молителя, съгласно разпоредбата на чл. 390, ал. 3, изр. 2-ро ГПК. Този въпрос също е поставен на вниманието на върховните съдии от Гражданската и Търговска колегии на ВКС по тълкувателно дело № 6/2013 г.

1. Противоречива практика, мотивирала предложението за приемане на тълкувателно решение:

По така формулирания от заместник-председателите на ВКС въпрос за тълкуване е изразена в определения на състави на ВКС следната противоречива съдебна практика:

1.1. Според едното поддържано становище, тежестта да докаже предявяването на бъдещия иск в определения от съда срок е върху молителя. Той е длъжен не само да предяви иска в срока, но и в рамките на същия срок да докаже предявяването на иска чрез представяне на доказателства пред съда, допуснал обезпечението¹⁵⁷. Съставът на ВКС е аргументирал становището си с разликите в

¹⁵⁷ Опр. № 257/28.04.2009 г. по ч. т. д. № 278/09 г. на ВКС, II т. о.

съдържанието на разпоредбата на чл. 390, ал. 3, изр. 2-ро ГПК и нормата на чл. 309 ГПК(отм.). В определението се приема, но без доводи, че въпреки представянето на доказателства за предявяването на иска в указания в определението за допускане на обезпечението срок с частната жалба срещу определението за неговата отмяна, не обуславя неправилността на последното¹⁵⁸. Ако молителят не представи доказателства за предявяването на иска, по който е допуснато обезпечение, в определения от съда срок пред обезпечителния съд, съдът служебно го отменя. Представянето на доказателства за спазването на определения срок за предявяването на иска едва пред въззивната инстанция по частната жалба срещу определението за отмяна на обезпечението не е извинително за молителя и не заличава неблагоприятните правни последици на бездействието му.

1.2. Второто становище приема, че липсата на доказателства за предявяването на иска в определения срок не винаги е основание за отмяна на допуснатото обезпечение. Според съдиите, които го поддържат, съдът не следва да го отменя, макар и молителят да не е представил пред него доказателства за предявяване на бъдещия иск в определения срок, ако му е служебно известно, че той е спазен¹⁵⁹. Въпреки липса на доказателства за предявяването на иска в срок, съдът извършва служебна проверка за спазването му и когато установи в резултат на нея, че срокът не е спазен, има право да отмени допуснатото обезпечение¹⁶⁰.

2. Проблемът: Уеднаквяването на противоречивата съдебна практика при отговора на поставения въпрос е от изключително значение за правата на страните и задълженията на съда в обезпечителното производство, предвид формулирането на разпоредбата на чл. 390, ал. 3, изр. 2-ро ГПК. С нея законодателят ни въведе ново императивно правно основание за отмяна на допуснатото обезпечение, както и задължение за обезпечителния съд при липса на доказателства за предявяването на иска в определения срок да отмени служебно допуснатото обезпечение. Прилагането на разпоредбата изисква тълкуване при съобразяване с особеностите на обезпечителното производство, правата на страните в него, точния смисъл на съдържанието, вложено от законодателя, както и засиленото служебно начало в действащия ГПК.

В литературата е изразено мнение, че в рамките на определения от съда, допуснал обезпечението, срок, трябва да бъде предявен както искът, така и да бъдат представени доказателства за това. Ако не бъде доказано предявяването му в срока, съдът служебно отменя обезпечението.¹⁶¹ Доводи за това мнение не са изложени.

Заедно с това е изразено и становище, че „вмененото в разпоредбата на чл. 390, ал. 3, изр. 2-ро ГПК задължение за действие *ex officio* изисква по-голяма активност от страна на компетентния съд, както и на страната – молител след постановяване на определението за допускане на обезпечение“¹⁶².

¹⁵⁸ Подобно становище е възприето и при тълкуването на аналогичната разпоредба на чл. 415, ал. 2 ГПК в заповедното производство в следните определения на ВКС: Опр. № 942/16.12.2010 г. по ч.т.д. № 682/2010 г. на ВКС, I т. о. ; Опр. № 123/27. 01. 2010 г. по ч. т. д. № 736/2009 г. на ВКС, I т. о.

¹⁵⁹ Опр. № 684/27. 11. 2009 г. по ч. гр. д. № 183/2009 г. г., IV г. о.

¹⁶⁰ Възприето в Опр. № 653/25. 11. 2011 г. по ч. гр. д. № 603/2011 г., III г. о., при произнасянето по процесуалния въпрос: задължен ли е съдът, допуснал обезпечение на бъдещ иск, преди да се произнесе по приложението на чл. 390, ал. 3(предишна ал. 2), изр. 2-ро ГПК, да направи служебна проверка за наличие на предявен в дадения срок иск, ако по образуваното гражданско дело за обезпечение на бъдещия иск не са представени от молителя писмени доказателства за това.

¹⁶¹ Попова, В. в: Мингова, А., Стамболиев, О., Попова, В., Иванова, Р., Българско гражданско процесуално право, девето преработено и допълнено издание, София, 2012, стр. 1216.

¹⁶² Балева, Ем. в: Пунев, Бл., Гачев, В., Хорозов, Г., Митева, Д., Танев, Д., Кръшкова, Ел., Балева, Ем, Топалов, К., Влахов, Кр., Златарева, М., Обретенова, М., Бобатинов, М., Кюркчиев, Ст.,

3. Разсъждения:

3.1. Правна уредба: Съгласно чл. 390, ал. 3, ГПК, в случая на ал. 1, т. е. при допускане на обезпечение на бъдещ иск, *„съдът определя срок за предявяване на иска, който не може да бъде по-дълъг от един месец. Ако не бъдат представени доказателства за предявяването на иск в определения срок, съдът служебно отменя обезпечението“*. Тълкуването на разпоредбата изисква и съобразяване на нейното съдържание с това на чл. 403, ал. 1 ГПК, където е уредена отговорността на молителя при незаконосъобразно обезпечение. Съгласно тази норма, *„ако искът, по който е допуснато обезпечението, бъде отхвърлен или ако не бъде предявен в дадения на ищеца срок, или ако делото бъде прекратено, ответникът може да иска от ищеца да му заплати причинените вследствие на обезпечението вреди“*.

3.2. Исторически анализ: В ГПК (отм.) уредбата на отмяна на допуснатото обезпечение при неспазване на срока за предявяване на бъдещия иск се съдържаше в правилото на чл. 309. Съгласно тази норма, при допускане обезпечение на бъдещ иск съдията определя срок за предявяването му. *„Ако искът не бъде предявен в определения срок, районният съдия отменя обезпечението“* (чл. 309 ГПК(отм.). Съпоставката на двете разпоредби води до извода, че както при режима на действащия, така и при режима на ГПК(отм.), допуснатото обезпечение на бъдещия иск се отменя, ако той не бъде предявен в определения от съда срок. Отмененият ГПК не уреждаше възможността отмяната на обезпечението в тези случаи да се извършва служебно от съда, който го е допуснал. Поради липса на процедура за това, се прилагаше производството за отмяна на обезпечението по чл. 321 ГПК (отм.). Това производство създаваше затруднения за ответника, срещу когото са наложени обезпечителни мерки. То се оказваше принудено да води специално производство по отмяна на обезпечението, с предвидена размяна на книгата в него, въпреки неспазване на срока за предявяване на иска срещу него. Това мотивира законодателя да уреди задължението за съда в тези случаи служебно да отменя допуснатото обезпечение.

3.3. Отмяната на обезпечението в тази хипотеза представлява правна последица на допуснатото от молителя в обезпечителното производство – ищец по бъдещия иск, бездействие в определения от съда срок за предявяване на иска. При съпоставката съдържанието на разпоредбите на чл. 390, ал. 2, изр. 2-ро, чл. 403, ал. 1 ГПК и отменената разпоредба на чл. 309 ГПК(отм.) се установяват различия, но и общи моменти. Общо е правилото, че процесуалното бездействие на молителя в указания от съда срок да предяви иска води до отмяна на допуснатото в негова полза обезпечение, с възможността за ответника да ангажира отговорността му за вреди при тази хипотеза. Различията се състоят в следното: 1) уреждане на максимален законов срок, в рамките на който съдът определя срока за предявяване на бъдещия иск – едномесечен; 2) нормиране на служебното задължение за съда да отмени допуснатото обезпечение, ако не бъдат представени доказателства, че срокът за предявяване на иска е спазен. Целта на законодателната промяна е ускоряване на производството по обезпечаване на иска, чрез въвеждане на задължения за активни действия след допускане на обезпечението както за молителя, така и за обезпечителния съд, както и намаляване възможността за злоупотреба с правото на обезпечение на иска.

3.4. Известно е, че в конкретното гражданско съдопроизводство се включват както процесуални действия, така и процесуални бездействия на страните. В случая, чл. 390, ал. 3, изр. 2-ро ГПК урежда по своеобразен начин правна последица от

бездействието на бъдещия ищец – молител в обезпечителното производство, да предяви иска в определения от съда срок за това. Санкцията се състои в задължението на съда да отмени служебно допуснатото обезпечение, т. е. в отпадане на неговите благоприятни правни последици за молителя и възможността ответникът да ангажира срещу него отговорността за претърпените вследствие на обезпечението вреди (чл. 403, ал. 1 ГПК). За да настъпи за молителя процесуалната тежест, следваща от неговото бездействие, той трябва да е надлежно уведомен за допуснатото обезпечение и определения от съда срок, в който правото му да предяви иска, следва да бъде упражнено. Ако молителят иска да запази правата си по допуснатото обезпечение, докато исковото производство е висящо, следва да предяви иска в определения срок и да докаже спазването на срока за предявяването му пред съда.

3.5. Заедно с това обаче систематичното тълкуване на разпоредбите на ГПК изисква да изтъкнем и друга негова разлика с отменения кодекс. Безспорно е от уредбата на новите институти в процеса се налага изводът за засилено служебно начало, т. е. вменени конкретни задължения на съда по активно съдействие на страните. Съдът е длъжен служебно да извършва необходимите процесуални действия по движението и приключването на делото, включително и в обезпечителното производство (чл. 7, ал. 1 ГПК). В производството по контрол както на определението за допускане на обезпечението, така и на определението за неговата отмяна, няма процесуална пречка да бъдат представяни доказателства към частната жалба, становище, което не е подлежало на съмнение¹⁶³. След като законът свързва настъпване на процесуалната тежест от бездействието на молителя в срока за предявяване на иска именно с липса на предявяване (чл. 403, ал. 1 ГПК), а не с липсата на доказателства за това, не можем да отречем правото на молителя да се освободи от тази процесуална тежест, като докаже във въззивния съд надлежното му предявяване в указания срок. Аргумент за това е обстоятелството, че законодателят не е уредил изрично задължението на молителя да докаже предявяването на иска непременно и само пред съда, допуснал обезпечението, каквото виждане неправилно според мен се поддържа в практиката. Неправилно е и становището, че процесуалните преклузии, уредени в чл. 266 ГПК за въззивното производство, следва да се приложат и в производството по обжалване на определението за отмяна на допуснатото обезпечение¹⁶⁴. За разлика от исковото производство, където е безспорно, че те настъпват поетапно и едва след спазване на задължението на първоинстанционния съд да направи подробен доклад със задължителни реквизити, уредени в чл. 146 ГПК, производството по допускане на обезпечението се развива в закрито заседание. С оглед както на различния характер на обезпечителното производство, така и на различната процедура, приложима в иския и обезпечителния процес, правоприлагане въз основа на аналогия на закона не е допустимо.

3.6. Не можем да отречем правото на съда, на който е служебно известно за предявяването на иска, да съобрази това обстоятелство, преди да постанови отмяната на допуснатото обезпечение. Процесуалната санкция за молителя настъпва поради пропускане на срока за предявяване на иска, а не поради непредставяне на доказателства за това пред съда. Да се поддържа, че молителят следва да понесе процесуална тежест, изразяваща се в отмяна на допуснатото обезпечение, в случаите, когато е предявил иска в указания срок, а не е представил доказателства за това пред обезпечителния съд, е ограничително тълкуване на закона и води до неравенство на страните в производството по обезпечение-

¹⁶³ Силяновски, Д., Сталев, Ж., Граждански процес, том II, София, 1955, стр. 294.

¹⁶⁴ Опр. № 942/16. 12. 2010 г. по ч. т. д. № 682/2010 г. на ВКС, I т. о.

Ето защо, предвид гореизложените аргументи и с оглед спецификата на обезпечителното производство, ми се струва, че съдът е длъжен да съобрази служебно предявяването на иска в указания в определението за допускане на обезпечението срок, въпреки липсата на доказателства за това, представени от молителя в производството. Той е длъжен да извърши служебна проверка за спазването на срока за предявяване на иска и когато установи в резултат на нея, че срокът не е спазен, има право да отмени допуснатото обезпечение.

След съобразяване с тези доводи, намирам за правилна изразената позиция в посоченото по-горе второ становище от съдебната практика.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След критичния анализ на възприетите в практиката становища, коментар на законовите текстове, съобразяване с правата на страните в производството по обезпечаване на иска и неговите особености, ми се струва за правилно шестият от поставените по тълкувателно дело № 6/2013 г. на ОСГТК въпроси да получи следния отговор:

Предявяването на иска в определения от съда срок в хипотезата на чл. 390, ал. 3 във връзка с ал. 1 ГПК, се доказва от молителя при съобразяване на задължението на съда да извърши служебна проверка за спазването му. При установяване, че искът не е предявен в указания срок, съдът служебно отменя допуснатото обезпечение.

ЛИТЕРАТУРА

1. Попова, В. в: Мингова, А., Стамболиев, О, Попова, В., Иванова, Р., Българско гражданско процесуално право, девето преработено и допълнено издание, София, 2012 .
2. Силяновски, Д., Сталев, Ж., Граждански процес, том II, София, 1955.
3. Пунев, Бл., Гачев, В., Хорозов, Г., Митева, Д., Танев, Д., Кръшкова, Ел., Балевска, Ем, Топалов, К., Влахов, Кр., Златарева, М., Обретенова, М., Бобатинов, М., Кюркчиев, Ст., Граждански процесуален кодекс, Приложен коментар, проблеми на правоприлагането, анализ на съдебната практика, София, 2012, ИК „Труд и право.

За контакти:

Гл. ас. д-р Таня Панайотова Градинарова, Катедра „Частноправни науки“, Юридически факултет, Русенски университет “Ангел Кънчев”, e-mail: t. gradinarova@abv.bg